

Bojan Žalec
**FILOZOFIJA
FRANCETA VEBRA:
KONTEKST, POMEN
IN VREDNOST**

105-127

TEOLOŠKA FAKULTETA
UNIVERZA V LJUBLJANI
POLJANSKA C. 4
SI-1001 LJUBLJANA
BOJAN.ZALEC@TEOF.UNI-LJ.SI

::POVZETEK

NAMEN AVTORJA JE UMESTITEV Vebrove filozofije v kontekst in njeno ovrednotenje. Takšno ovrednotenje je zahtevna naloga zaradi raznih razlogov: Veber je razvil celostno filozofijo; njegov opus je kar obsežen; poleg poznavanja tega opusa zahteva ovrednotenje tudi poznavanje virov in okolja Vebrove misli; potrebno je izdelati način ali merila za tako ovrednotenje. Vidiki Vebrove filozofije, s katerih jo lahko vrednotimo, so: Vebrov pomen znotraj graške šole; ovrednotenje glede na širši fenomenološki kontekst; Veber in personalizem; Veber in krščanska misel; Vebrova socialna in kulturna filozofija; Vebrovo mesto v zgodovini slovenske filozofije in v slovenski duhovni zgodovini; Vebrova filozofija danes. Bolj poglobljene obravnave in recepcije Vebra so do sedaj prispevali predvsem filozofi slovenskega rodu, kar je tudi razumljivo, saj je večina njegovih besedil v slovenščini. Če v glavnem zanemarimo predvno recepcijo, je bilo njihovo ozadje krščanska misel ((neo)sholastika) (Janžekovič, Juhant, delno tudi Hlebš), predmetna teorija, fenomenologija oz. heideggerjanski pristop (Pirjevec, Urbančič, Hribar, Komel) ali pa analitična filozofska paradigma (Potrč, Sajama, Gombocz, Ule, Strahovnik). Včasih gre za kombinacijo naštetega (Trstenjak, Bartelj, Žalec), težje določljivo podlago (Marini) ali pa za izrazito “nevtralno” povzemanje in zgolj informiranje bralca, brez kakšnega opaznega lastnega profila, usmerjenosti ali zadržanja (Pihlar). Avtor se bo osredotočil predvsem na omenjeno, povojno recepcijo Vebra.

Ključne besede: Vebrova filozofija; njena recepcija, vrednost in pomen; paradigme slovenske filozofije; prihodnja “usoda” Vebrove misli.

ABSTRACT**VEBER'S PHILOSOPHY: CONTEXT, MEANING AND VALUE**

The author's aim is to place Veber's philosophy into context and its evaluation. Such an evaluation is a demanding task for various reasons: Veber developed an integral philosophy; his opus is quite extensive; this task demands – beside knowledge of Veber's opus – the knowledge about the origins and the context of Veber's thought; one has to make some method or criteria for such an evaluation. The aspects of Veber's philosophy which are appropriate for an evaluation are the following: Veber's meaning for the Graaz school; evaluation of its meaning in the broader phenomenological context; Veber and personalism; Veber and Christian thought; Veber's social and cultural philosophy; Veber's place and role in the

history of the Slovene philosophy and in the Slovene intellectual history; Veber's philosophy today (from the contemporary perspective). Till now, the more thorough considerations and receptions of Veber's philosophy have been provided mostly by Slovene philosophers. This is not a surprise because most of Veber's texts are written in Slovene. If we mainly neglect the reception before the Second World War their background has been Christian thought ((neo)scholasticism) (Janžekovič, Juhant, partly also Hlebsš), object theory, phenomenology or Heideggerian approach (Pirjevec, Urbančič, Hribar, Komel) or an analytical philosophical paradigm (Potrč, Sajama, Gombocz, Ule, Strahovnik). In some cases there is a combination of the listed (Trstenjak, Bartelj, Žalec), harder identifiable background (Marini) or markedly "neutral" summaries and texts that more or less just inform the reader, without any observable own profile, directedness or attitude (Pihlar). The author will concentrate upon the later reception, after the Second World War.

Key words: Veber's philosophy; its reception, value and meaning; paradigms of Slovene philosophy; future "destiny" of Veber's thought.

::1. UVOD

France Veber je slovenski filozof, rojen 20. septembra 1890 v Gornji Radgoni. Do 1921. se je podpisoval Weber. Umril je 3. maja 1975 v Ljubljani.¹ Bil je prvi izvorni filozof na evropski ravni, ki je pisal v slovenščini in ima, kot poudarja Dean Komel, zasluge za razvoj slovenskega filozofskega izrazoslovja. Je utemeljitelj slovenske filozofije in najpomembnejši slovenski filozof (vsaj če se vzdržimo sodb o sodobnikih).

Veber je izšel iz Meinongove šole predmetne teorije, ki je izhajala iz obravnave doživljajev, njihovih predmetov ter odnosa med njimi. Vsi predmeti so objektivne, tj. od svojih doživljajev neodvisne bitnosti, četudi vsi predmeti ne bivajo oz. obstajajo. Zato tudi odnos med predmetom in doživljajem ni vzročni ali realni odnos, ampak idealni odnos. Veber razlikuje štiri vrste doživljajev in njim ustrezajočih predmetov (kasneje jim doda še doživljaje, ki niso naperjeni na kak predmet, gone): predstave/osnove, misli/dejstva, čustva/vrednote ter stremljenja/najstva (*Uvod v filozofijo* 1921). Na tej podlagi zgradi svojo etiko in estetiko (*Etika* 1923, *Estetika* 1925). Vebrova filozofska antropologija (*Filozofija: načelni nauk o človeku in njegovem mestu v stvarstvu* 1930) opredeli podstat v ožjem smislu kot podmet (subjekt), ki ima lastne

¹ Za biografske podatke o Vebru prim. biografijo Tanje Pihlar na spletni strani <http://www.austrian-philosophy.at/Archiv//Weber/>

vzročne moči. Edini podmeti, ki imajo lastne vzročne moči so osebe. Ta samodejavnost osebe je njena svobodna volja.² Samo osebe spoznavajo ali se motijo, imajo zasluge ali grešijo. *Knjiga o Bogu* (1934) prinaša pet dokazov za Boga. V *Vprašanju stvarnosti* (1938) razlikuje poleg predočevanja pojavov še posebno neposredno dožemanje stvarnosti, zadevanje, na čemer temelji njegova teorija stvarnosti. Posegal je tudi v sociološka oz. družbena (agrari- zem, zadružništvo) in kulturna vprašanja (*Nacionalizem in krščanstvo* (1938)). Njegov najpomembnejši prispevek k znanosti ali filozofiji predstavlja njegova teorija nagonskih doživljajev (čustev in stremljenj) ter obravnava zadevalne plati doživljanja.

Vebrov prihod v domovino je bistvena in pomembna prelomnica v slovenski filozofiji. Do takrat je bila edina vplivna filozofija na Slovenskem, na akademsko razviti ravni in s pomembnim vplivom na družbo, neotomistična filozofija (najpomembnejši predstavnik Aleš Ušeničnik). Veber je takoj po vrnitvi v Slovenijo oz. Ljubljano (1919.) začel razvijati svojo inačico predmetne teorije in lahko rečemo, da se je v Ljubljani od 1920. leta naprej (ko je začel Veber poučevati na ljubljanski univerzi) na vrhunski evropski ravni gojila, razvijala in predavala fenomenologija v obliki predmetne teorije.

Vebrovo filozofijo lahko periodiziramo na dva pomembna načina. Prvi način (avtor Vebrov radgonski rojak, Anton Trstenjak (prim. 13. zv. *Slovenskega biografskega leksikona*)) razlikuje tri obdobja: osrednje zanimanje v prvem je posvečeno odnosu med doživljajem in njegovim predmetom, v drugem odnosu med doživljajem in njegovim nosilcem (subjektom ali osebo), v tretjem pa vprašanju stvarnosti. Drugi način: do 1925. je Veber predmetni teoretik, potem pa preseže meje predmetne teorije. Ne gre za neko bistveno zavračanje dognanj predmetne teorije, ampak za bistveno dopolnitev slike, ki jo ona ponuja. Obenem Vebrovi pogledi vse bolj kažejo v isti smeri kot krščanska misel. Vendar pa se ob vseh spremembah v njegovem pristopu ni spreminjalo to, da je k obdelavi vsakega problema pristopal tako, da je najprej preučil relevantne doživljaje in šele na tej osnovi potem podal svoj pogled nanje (v tem smislu je za Vebra psihologija temeljna filozofska panoga, nikakor pa ne v smislu kakega sprejemanja psihologizma, ki ga je Veber od samega začetka (skupaj z Meinongom) do konca zavračal in zagovarjal realizem (v Vebrovi predmetni teoriji so vsi predmeti neodvisni od doživljanja, celo tisti, ki ne morejo obstajati)). Tako tudi Vebrova teorija stvarnosti, iz njegove zadnje in morda najpomembnejše knjige, temelji na njegovi teoriji doživljanja stvarnosti.

V *Vprašanju stvarnosti* je Veber trdil, da fenomenologija (s tem izrazom je

² Za pregled obravnave konativnega doživljanja v slovenskem filozofskem izročilu gl. Žerovnik 2005.

misli predvsem na filozofijo Meinonga in Husserla) ne more pojasniti našega doživljanja stvarnosti. Razlog je v tem, ker spregleduje tisti moment našega doživljanja, ki ga Veber imenuje zadevanje stvarnosti (ki ga v knjigi podrobno opisuje in analizira in s katerim mi neposredno doživljamo stvarnost (ki jo Veber postavlja naproti področju fenomenov, pojavov, katerih edinih se zaveda fenomenologija)). Knjiga podaja trodelno sliko vesoljstva, ki ga tvorijo pojavi, stvarnost in Stvarnost (Bog). Pojavi ali fenomeni so predmet predočevanja, na stvarnost pa zadevamo (in si je ne predočujemo). Na Boga ne moremo zadevati, o njem lahko nekaj vemo samo posredno, po sklepalni poti (prim. Vebrovih pet dokazov za obstoj Boga v *Knjigi O Bogu* (1934)).

V Vebrovi misli so opazne podobnosti z Brentanom (kateremu se je v teku razvoja vse bolj približeval (in se v tem smislu oddaljeval od Meinonga)), vplivi Meinonga in graške šole, pomembne pa so tudi podobnosti (obstajajo pa tudi pomembne razlike) s Schelerjevo filozofijo (prim. Vebrovo delo *Filozofija: načelni nauk o človeku in njegovem mestu v stvarstvu* (1930)).³ Poznejši Veber se je približal tudi pogledom (neo)sholastike. Spodbuda za Vebrov (slovanski) agrarizem je bilo delo ruskega sociologa Pitirima Aleksandroviča Sorokina, katerega hrvaški prevod je pod naslovom *Ideologija agrarizma* 1924. izšel v Zagrebu (o (Sorkokinovem oz. Vebrovem) agrarizmu in združništvu prim. tudi Žalec 2002e in 2011a).⁴

Veber je iz Gradca prinesel sadiko predmetne teorije, ki se je kasneje v njegovem slovenskem vrtu razvila v samostojno rastlino (Janžekovič). Veber je začetnik izvirne laične filozofije na evropski ravni v Sloveniji in mu kot takemu pripada trajno mesto v slovenski duhovni zgodovini. Trstenjak je 1929. v Innsbrucku doktoriral na temo Vebrove etike. Veber se je habilitiral pri Ante Bazali v Zagrebu in je bil mentor pri disertaciji Vladimirja fra Krune Pandžića *Problem istine u filozofiji Martina Heideggera* (1942). Napajal in navdihoval se je iz trendov evropske filozofije in pri tem kombiniral ideje različnih filozofov. Vendar je pri tem premogel tudi dovolj avtonomije, poguma in intelektualne zmožnosti, da je razvil lastno, kar izvirno filozofijo. Njegov najambicioznejši poskus je bila uvedba zamisli in pojma zadevanja stvarnosti, ki je po vsebini

³ Za podobnost med Schelerjevo in Vebrovo mislijo prim. Ošljaj 2000. Vendar pa se je Ošljaj omejil na primerjavo izključno dveh del: Schelerjeve knjige *Položaj človeka v kozmosu*, ki ga je sam Ošljaj prevedel v slovenščino in Vebrove knjige *Filozofija. Nauk o človeku in njegovem mestu v stvarstvu* (Ljubljana 1930, ponatis Ljubljana 2000), kar pomeni, da je obravnava zadevanja (in celostna obravnava podobnost in razlik s Schelerjevimi idejami) izostala. Sicer pa Schelerja obravnava Bartelj v svojem pregledu razumevanja globinskega doživljanja (pra)stvarnosti v zgodovini filozofije, ki ga je podal v svoji knjigi *Globinski razum in prastvarnost* (Ljubljana 1983; na to temo gl. tudi Žalec 2004b, pog. "Bartljev pogled na globinski razum v zgodovini filozofije", str. 15-20). Scheler je v knjigi *Položaj človeka v kozmosu* pisal o tem, kako stvarnost nudi odpor našemu doživljanju, kar je ena od zamisli, ki jih je artikuliral tudi Veber v *Vprašanju stvarnosti*.

⁴ Za podrobnejšo oz. dodatno kontekstualno-primerjalno obravnavo Vebrove filozofije gl. Žalec 2005b.

izviren pojem. Takšna (pojmovna) inovacija pa je glavno merilo izvirnega prispevka, kadar gre za filozofe in vprašanje je, kateri od slovenskih filozofov še premore kaj takega.

Vebrova knjižna dela so: Disertacija *Die Natur des Gegenstandes Sollen und dessen Beziehung zum Wert* (na osnovi katere je bil promoviran v Gradcu pri Meinongu (1917); *Uvod v filozofijo, Sistem filozofije* (oboje 1921); *Znanost in vera, Problemi sodobne filozofije, Etika* (vse tri 1923); *Očrt psihologije, Analitična psihologija* (oboje 1924); *Estetika* (1925); *Idejni temelji slovanskega agrarizma* (1927); *Filozofija: načelni nauk o človeku in njegovem mestu v stvarstvu* (1930); *Sv. Avguštin* (1931); *Knjiga o Bogu* (1934); *Nacionalizem in krščanstvo* (1938); *Vprašanje stvarnosti* (1939).

Med njegovimi učenci velja posebej omeniti naslednje: Alma Sodnik (1896-1965), Klement Jug (1898-1924), Franjo Čibej (1901-1928), Stanko Gogala (1901-1987), Mirko Hribar (1902-1999), Anton Trstenjak (1906-1996), Rudolf Trofenik (1911-1991), Herman Lešanc (1914-1941), Leon Žlebnik (1918), Cene Logar (1913-1995), Ludvik Bartelj (1913-2006).

2. UMESTITEV VEBROVE FILOZOFIJE V ŠIRŠI KONTEKST IN NJENO OVREDNOTENJE

Umestitev Vebrove filozofije v kontekst in njeno ovrednotenje predstavljata zahtevno nalogo zaradi več razlogov: Veber je razvil celostno filozofijo; njegov opus je kar obsežen; poleg poznavanja tega opusa zahteva ovrednotenje tudi poznavanje virov in okolja Vebrove misli; potrebno je izdelati način ali merila za tako ovrednotenje. Vidiki Vebrove filozofije, s katerih jo lahko vrednotimo, so: Vebrov pomen znotraj graške šole; ovrednotenje glede na širši fenomenološki kontekst; Veber in personalizem; Veber in krščanska misel; Vebrova socialna in kulturna filozofija; Vebrovo mesto v zgodovini slovenske filozofije in v slovenski duhovni zgodovini; Vebrova filozofija danes.

Bolj poglobljene obravnave in recepcije Vebra so do sedaj prispevali predvsem filozofi slovenskega rodu, kar je tudi razumljivo, saj je večina njegovih besedil v slovenščini. Če deloma zanemarimo predvojno recepcijo⁵, je bilo njihovo ozadje krščanska misel ((neo)sholastika) (Janžekovič, Juhant, delno tudi Hlebš), predmetna teorija, fenomenologija oz. heideggerjanski pristop (Pirjevec, Urbančič, Hribar, Komel) ali pa analitična filozofska paradigma (Potrč, Sajama, Gombocz, Ule, Strahovnik). Včasih gre za kombinacijo naštetega (Trstenjak, Bartelj, Žalec), težje določljivo podlago (Marini) ali pa za

⁵ O tej prim. Žalec 2000.

izrazito "nevtralnno" povzemanje in zgolj informiranje bralca, brez kakšnega opaznega lastnega profila, usmerjenosti ali zadržanja (Pihlar).⁶

Aleš Ušeničnik, ki je bil ob Vebro najpomembnejša predvojna filozofska osebnost na Slovenskem, je precej natančno spremljal tudi domačo filozofsko ustvarjanje: tako je javno ocenil tudi skoraj vsa pomembnejša Vebrova dela. Njegov odnos do Vebrove filozofije je bil odvisen od razvoja Vebrove lastne filozofije (ki je bila po Vebrovem v prvem obdobju nenazorska in do krščanstva kritična, po obratu (okrog 1925.) pa, posebno v nekaterih delih, izrazilo krščansko navdahnjena), saj se Ušeničnikovi pogledi niso bistveno spreminjali.⁷

3. VEBROV UČENEC LUDVIK BARTELJ

Slovenski filozof Ludvik Bartelj⁸ (1913-2006) je bil najzvestejši nadaljevalec Vebrovega dela. Poleg magistrskega dela je izdal še deset knjig (vse v samozaložbi). Kljub temu je v slovenskem, kaj šele v širšem prostoru njegovo delo skorajda neznano, je pa res, da se položaj v zadnjih letih izboljšuje.⁹ Bartljeva filozofija ima dve korenini: filozofijo Franceta Vebra in sholastiko. Bartelj je edini do konca zvesti nadaljevalec in razvijalec Vebrove filozofije. Osrednje mesto v Bartljevi filozofiji zavzema globinski razum. Globinski razum je zmožnost duha, s katero jaz zre stvarne bitnosti izkustvenega sveta, zre njihovo bistvo. Na tej podlagi v perifernem razumu nastajajo zastopniške stvarnosti, ki jih globinski razum razčlenjuje. Tretja duhovna zmožnost je domišljija, ki iz zastopniških stvarnosti oblikuje nove tvorbe, ki jim v stvarnosti nič ne ustreza. Globinski razum zre tudi Prastvarnost, Boga kot etično Pravrednoto, ki daje vsem etičnim vrednotam vsebino, je torej Svetost. Bartelj je razvil celostno filozofijo, za katero je značilen psihološki pristop v smislu analitične oz. globinske psihologije.

Za razumevanje Bartljeve filozofije je potrebno biti seznanjen z Vebrovo filozofijo. V ta namen si lahko bralec poleg Vebrovih prebere tudi same Bartljeve knjige, v katerih je filozofija njegovega učitelja predstavljena dokaj podrobno in

⁶ Omeniti velja tudi diplomska dela mojih študentov na Filozofski fakulteti, ki se ukvarjajo z recepcijo Vebrovih del: Dolgov 2004 (*Uvod v filozofijo*), Simonič 2002 (*Znanost in vera*), Forbici 2002 (*Knjiga o Bogu*), Anžin 2003 (*Idejni temelji slovanskega agrarizma*).

⁷ O odnosu med Vebrom in Ušeničnikom prim. Hribar 1993, Žalec 2000, Žalec 2004c, tudi Dolgov 2004, Simonič 2002, Forbici 2002. O odnosu med Vebrom in Trstenjakom prim. Žalec 2007. O odnosu med Vebrom in Janžekovičem prim. Žalec 2002d.

⁸ Wolfgang Gombocz je zapisal, da je Bartelj "[v]elikan slovenske filozofije (Gombocz 2004, 72)."

⁹ Prim. Pihlar 1996; Hlebs 1997, str. 144-6; Ošlak (ur.) 2004. Za osnovne podatke glej tudi moj članek v 13. zv. Enciklopedije Slovenije, geslo "Bartelj, Ludvik". Eden redkih, ki je poleg piscev v zborniku o Bartlju (Ošlak (ur.) 2004 (Ošlak, Žalec, Pihlar, Hlebs, Potrč, Gombocz)) pisal o njegovem delu je bil Etbin Bojc (1970).

v relativno precejšnjem obsegu.¹⁰ Veber je o Bartlju zapisal, da je eden tistih, ki se ni nikoli rinil v ospredje, ki pa je na znanstveni način nadaljeval pot, po kateri je hodil sam Veber.¹¹ Bartelj ima Vebrovo teorijo zadevanja za eno največjih odkritij v zgodovini filozofije, o filozofskem "ateizmu" zgodnjega Vebra je Bartelj zapisal: "Veber je Jaz-Boga zanikal iz skritega strahu, da ne bi zašel nazaj v idealizem, proti kateremu se je boril in tudi dokazal njegovo zmotnost (ZT, 94, 49)."¹²

Bartelj popolnoma sledi Vebro v prepričanju, da je filozofija znanost o duševnosti kot taki in o vseh neduševnih predmetih, ki se tudi kot taki ne dajo raziskovati brez duševnosti kot take (ZT 94, 53). Psihologija je tako kot za Vebra tudi za Bartlja del filozofije, je tradicijska filozofska panoga (ZT, 54). Vendar so med obema mislecema tudi razlike. Po Vebro iz *Vprašanja stvarnosti* na Boga ne zadenemo, ampak nanj sklepamo. Bartelj pa govori, da globinski razum neposredno zre Boga in da gre npr. pri molitvi za neposredni stik z Bogom. Nadizkustvena Oseba dejansko ni nadizkustvena, saj je oseba naše vsakdanjosti (GRPS I, 162).

::4. GLOBINSKI (RA)ZUM IN ONTOFILOZOFIJA V SLOVENSKI MISLI

::4.1. Vebrova ontofilozofija

Predmetni teoretiki imajo po Bartlju enega in skupnega vodnika, ki mu bolj ali manj zvesto sledijo. To je globinski razum. Dej globinskega razuma

¹⁰ V GRPS I Bartelj našteje Vebrovih pet dokazov za Boga in svoje dodatne dokaze (283-286). V GRS II (str. 334-337) poda kratko vsebino Vebrovih del, tudi tistih, ki jih v omenjeni knjigi ni obravnaval. V istem delu je izrekel tudi kritiko Mohorjeve družbe in *Bogoslovnega vestnika*, ki se Vebra nista spomnila ob njegovi smrti (str. 334). Sam sem relativno obširno o Vebrovi filozofiji pisal v dveh svojih knjigah: *Reprezentacije*, Ljubljana 1998, predvsem poglavje Vebrova filozofija, 111-218 ter v delu *Spisi o Vebro*, Ljubljana 2002. Prva knjiga obravnava v prvi vrsti bolj "tehnične" dele Vebrove misli (psihologija, teorija spoznanja, teorija stvarnosti), druga pa jo dopolnjuje z obširnejšo obravnavo Vebrove filozofije Boga in religije, njegove družbene filozofije in njegove filozofije kulture. V zadnjem poglavju te knjige Vebra umeščam v kontekst slovenske filozofije in z dejstvom Vebrovega teističnega humanizma in teocentričnega antropocentrizma razlagam dejstvo, da je najpomembnejši slovenski filozof tisti, ki ga pravzaprav v Sloveniji ni nihče sprejel za svojega. Ta teocentrični antropocentrizem, človek je *dio secondo*, *miracolo del Primo*, oba misleca močno povezuje z Milanom Komarjem. Morda je to tudi eden od razlogov za Bartljevo preztost. Omeniti velja še naslednje potencialne dejavnike odrinjenosti oz. preztosti obeh mislecev: religioznost obeh mislecev, kombinirana z ideološko slabo uporabnostjo njunih trditev in dejstvo, da sta za marsikaterga katoličana na Slovenskem, ki se mu zdi, da ga zanima filozofija, oba verujoča filozofa preveč analitična, za ljubitelje analitičnega razmišljanja na Slovenskem pa preveč religiozna. Za marsikoga verujočega v Sloveniji Bartelj in Veber preveč popredmetita Boga oz. izvor vesoljstva, mnogi od tistih, ki pa nimajo nič proti popredmetenju, pa so a(nti)katoliški oz. a(nti)krščanski.

¹¹ Vebrova spremna beseda v ZT.

¹² Pozni Veber je zagovarjal idealizem tako v smislu nasprotja od materializma (npr. v Veber 1930, 1938), kot tudi v smislu da je Duh pogoj za obstoj česarkoli (npr. v *Knjigi o Bogu*).

in njegov predmet sestavljata enoto doživljaja. Na osnovi tega doživljaja pa nastajajo v naši duševnosti zastopniške stvarnosti, ki so "objektivni" predmeti, ki ustrezajo realnim predmetom. Vse to pa naj bi dokazovalo, da so predmeti človeškega doživljanja objektivni. Na osnovi tega predmetno filozofijo po Bartlju pravilno imenujemo ontofilozofijo (PF, 30). Predmetna teorija je raziskovala razmerje doživljaj - predmet. Ko se je to področje razširilo še na razmerje subjekt – doživljaj, je po Bartlju predmetna teorija postala predmetna filozofija (PF, 33). Veber je končno na doživljajih odkril še njihovo zadevalno plat, s katero zadevamo na istinitost predmetov. To zadetje pa ni slepo, ampak polno vsebine. To zadevanje je dejavnost globinskega razuma. Globinski razum zre stvarnosti, zre njihovo delavnost, njihove učinke in preko učinkov zre že tudi njihov vzrok. Že otrok takoj vpraša: kdo je razbil kozarec in preko pogojenosti učinka zre njegov vzrok. Ontofilozof mora obravnavati vprašanje, od kod dobijo pogojeni predmeti svojo vsebino, če naj dokončno utemelji svojo ontofilozofijo. Temu vprašanju se tudi Veber ni izognil: "Podal se je na pot analize in raziskovanja prav te **istinitosti**, biti, eksistence (esse) (PF, 34)." Kakor pa postane izkustveni vzrok, ko ga spoznamo preko pogojenega učinka pravi predmet globinskega razuma, tako postane Prastvarnost, ki jo spoznamo preko pogojene stvarnosti pravi predmet globinskega razuma in ontofilozofija spet razširi svoje področje – tokrat na Praistinitost, Prastvarnost in s tem je tudi dokončno utemeljena. Prastvarnost kot poseben predmet doživljajev je Veber raziskoval v *Knjigi o Bogu* (prav tam).

::4.2. Globinski razum

Ko gledamo pokrajino "z odprtimi očmi", se temu čutnemu zaznavanju pridruži še globinski razum, ki zre realne predmete. Stvarna pokrajina je naš realni predmet in skupaj z dejem čutnega dojemanja in dejem globinskega razuma tvori doživljaj (PF, 39). Veber je po Bartlju ontofilozof in vsekakor ne (zgolj) pojavoslovec (PF, 57). Pri tem pa je potrebno izraz "pojav" razumeti v Vebrovem smislu, kot nekaj, kar ni stvarnost.¹³

Bartelj na globinskem razumu ločuje dvojno dejavnost: 1. Globinski razum zre, vidi, intuitivno spozna stvarnost; 2. Potem pa globinski razum to stvarnost analizira, raziskuje, (raz)členi. Že Tomaž Akvinski loči *intellectus*, ki pomeni potopiti se v resnico (*intima penetratio veritatis*) in *ratio*, ki pomeni raziskovanje (*inquisitio*) in sklepanje (*discursus*) (PF, 34). Bartelj se na tem mestu sklicuje na oz. navaja delo Janeza Janžekoviča *Filozofski leksikon* (Mohorjeva družba, Celje 1981, str. 235). Bartelj omenja še Ušeničnika, ki je imel za omenjeni dejavnosti

¹³ Prim. F. Veber, *Vprašanje stvarnosti*, Ljubljana 1939; B. Žalec, *Reprezentacije*, Ljubljana 1998, str. 196.

globinskega razuma dva izraza: um je tisto, kar je zgoraj označeno z besedo *intellectus*, za razum pa gre, kolikor dobiva um svoje spoznanje po sklepanju. Čeprav Ušeničnik ni imel posebnega izraza za globinski razum pa se po Bartljevem mnenju iz tega vidi, da je poznal njegovo dvojno dejavnost (PF, 34). Sam moram ob tej priložnosti posebej poudariti delo Milana Komarja¹⁴, v katerem ima osrednje mesto razlikovanje med *nous/intellectus*/um na eni strani in *dianoia/ratio*/razum na drugi. Razsvetljenska in porazsvetljenska kultura je pozabila na um in s tem na (narave) bitnosti, do katerih lahko prodremo le z umom.¹⁵ Smemo torej reči, da je najpomembnejši del slovenske predvojne filozofije in pomemben del slovenske povojne filozofije (v prvi vrsti) filozofija uma (oz. globinskega razuma) in ne zgolj misel razuma. Tej tradiciji oz. smeri pripada tudi Bartljeva globinska misel. Omenjeni filozofi so krščanski misleci ali pa vsaj krščansko naravnani, navdahnjeni oziroma vsaj krščanstvu naklonjeni in s krščanstvom združljivi filozofi (Veber).

Bartljevo filozofijo zaznamuje opisno analitični psihološki pristop, v osrčju katerega je globinska obravnava človekovega doživljanja. Eden najpomembnejših Bartljevih znanstvenih prispevkov je obravnava hotenja (prim. Žalec 2004b, 9; Žalec 2011b). Bartelj je svojo lastno filozofijo ustvarjal tako, da je gradil na temeljih Vebrovih dognanj, sholastika pa mu je po njegovih lastnih besedah služila predvsem kot korektiv oziroma kot varuhinja, da ne bi zašel na stranpot. Bil je najzvestejši nadaljevalec Vebrove filozofske poti in zadnji mislec, ki je v Vebrovem slogu razvijal lastno filozofijo. V meri, v kateri je njegova filozofija vendarle poganjek graške šole, je morda Bartelj tudi zadnji predstavnik tega pristopa (predmetne filozofije v njeni izvorni obliki) sploh. Z njegovo filozofijo so se seznanili tudi v tujini: v Avstriji, Rusiji, na Finskem in v ZDA. Bartelj se od predmetne teorije Meinonga in Vebra razlikuje po tem, da je njegov realizem zmernejši, tu je čutiti vpliv sholastike, sicer pa ga lahko uvrščamo v skupino slovenskih filozofov, ki je poudarjala globinsko doživljanje

Središče in temelj Bartljevega pogleda predstavlja njegovo umevanje globinskega razuma. Globinski razum je zmožnost duha, s katero ta zre stvarne bitnosti izkustvenega sveta, zre njihovo bistvo. Globinski razum zre tudi Prastvarnost, Boga kot etično Pravrednoto, ki daje vsem etičnim vrednotam vsebino, je torej Svetost. Obravnava religije zavzema v njegovem opusu osrednje mesto. Ker je temelj religije in bistvo človeka globinski razum, človek religije pravzaprav ne more izgubiti, razen če ne izgubi, kot pravi Bartelj, samega sebe.

¹⁴ Rojen v Ljubljani, 1921, po vojni živel in delal v Argentini, kjer je bil univerzitetni profesor za (sodobno) filozofijo, tam umrl 2006, pokopan na ljubljanskih Žalah.

¹⁵ Prim. M. Komar, *Red in misterij*, Ljubljana 2002 (tudi moja spremeno besedo v tej knjigi "Sladka tlaka smisla").

Kultura je opredelil kot gojenje vrednot oziroma gojenje zmožnosti v človeku za dojetanje teh vrednot.

::5. VEBROV PERSONALIZEM

Danes se beseda *personalizem* nanaša na pomemben tok v evropski in ameriški filozofski misli, ki je navdihoval kristjane in humaniste in katerega jedro je preučevanje in zagovarjanje osebe (osebnosti), njene narave, globlin, vrednosti in pomena. Nasprotujoč tako individualizmu kot kolektivizmu je personalizem poudarjal edinstvenost in enkratno vrednost vsake osebe, pomen medosebnih odnosov in tistega, kar povezuje vse osebe in je po svoji naravi samo osebne narave, Osebe Boga. Personalistična spoznanja o naravi osebe imajo pomembne posledice za naše poglede v etiki, politiki, vzgoji in izobraževanju ter religiji. Vendar pa je naše znanje o zgodovini personalizma še zelo pomanjkljivo. Bengtsson (2006) dokazuje, da se je personalizem pojavil že v 18. stoletju, da je bil osrednji, mednarodni tok misli v 19. stoletju in da je pravzaprav bolj značilen za 19. kot pa za 20. stoletje.

Veber po l. 1925 lahko po tej opredelitvi personalizma vsekakor uvrstimo med personaliste.¹⁶ Ob tem pa moramo dodati nekaj pripomb. Moramo razlikovati med podstatnim in odnosnim personalizmom (prim. Bengtsson, n. d.). Veber spada bolj med podstatne personaliste. Tako npr. v *Filozofiji* (1930) opredeli osebo kot edino pravo podstat, to je bitnost z lastnimi vzročnimi močmi. Veber seveda govori tudi o odnosih med osebami in med temi daje še poseben pomen ljubezni. Ljubezen je čustvo, katerega lastni predmet so lahko samo osebe, in samo osebe lahko ljubijo in so lahko ljubljene, trdi v *Filozofiji*. Ker so osebe podstati, Veber govori v *Filozofiji* o ljubezni kot o podstatnem čustvu. Ko gre za Boga, Osebo z veliko začetnico, Veber odkriva molitev kot odnos, ki predstavlja analogon ljubezni do človeške (množične) osebe med nabožnimi čustvi. Veber tudi kasneje pripisuje velik pomen ljubezni. V knjigi *Nacionalizem in krščanstvo* (1938) ljubezen razglasi za tisti humus v družbi, brez katerega (resnično) prizadevanje za pravice in pravičnost kmalu ovene. Vendar pa vse to ni dovolj, da bi Veber lahko uvrstili med odnosne personaliste. Veber namreč tudi o ljubezenskem odnosu še vedno razmišlja v okviru paradigme doživljaj: predmet, v obzorju katere je tudi odnos do osebe razumljen predmetno, ne pa dialoško. Veberu kakšna vmesnost (nem. *das Zwischen*) v Buberjevem smislu kot bistven moment ljubezni in dialoga ostaja tuja.

¹⁶ O personalizmu na splošno in v slovenski misli gl. Kovačič Peršin (ur.) 1998 in Žalec 2010. Za temo *oseba in predmetna teorija* prim. Juhant 2005, str. 85-87.

::6. WEBER KOT EKSTERNALIST?

Nekateri se morda s to mojo trditvijo ne bi povsem strinjali, in sicer na podlagi razlikovanja med predočevanjem in zadevanjem, ki ga je Veber razvil v *Vprašanju stvarnosti* (1939). Predočevanje, naperjenost na pojave oz. predmete, je samo ena plat doživljanja, ki niti ni temeljna. Na osnovi te pozne Vebrove filozofije ga je Matjaž Potrč (1989) uvrstil med eksternaliste, se pravi med filozofe, ki trdijo, da organizmovih ali osebinih duševnih stanj oz. doživljaljev ne moremo razumeti oz. pojasniti brez upoštevanja določenih vidikov organizmovega oz. osebinega okolja, tako fizičnega kot socialnega.¹⁷ Ker okolje osebe tvorijo tudi druge osebe, bi bilo sprejetje takega stališča lahko osnova za pripisovanje odnosnega (vzajemnostnega) personalizma Vebru. Vendar pa je vprašljivo, če lahko o Vebru res govorimo kot o eksternalistu in če določen eksternalizem res zadošča za pripis odnosnega personalizma. Naj ob tem dodam, da je pristop, ki ga Veber goji v svoji socialni filozofiji, vrsta metodološkega individualizma. Nadalje je zelo vprašljivo, če je eksternlistično stališče združljivo s sprejemanjem Boga, ki je ustvaril svet. Po eksterenalizmu je namreč misel logično odvisna od obstoja zunanjega sveta, tako da tudi Božja misel ni mogoča pred obstojem sveta (prim. Howell 2011). Če eksternalizem ni združljiv s krščanskim teizmom in če bi bil Veber eksternalist, potem bi bilo njegovo stališče nekonsistentno, vsaj ob utemeljeni domnevi, da je sprejemal (v času izida *Vprašanja stvarnosti*) obstoj krščanskega Boga.

::7. NEHERMENEVTIČNOST KOT GLAVNA POMANJKLJIVOST VEBROVEGA FILOZOFSKEGA PRISTOPA

::7.1. Hermenevtična¹⁸ paradigma

Med mnogimi filozofskimi inovacijami, ki jih zasledimo v Heideggerjevi knjigi *Bit in čas* (od tu naprej BČ) je ena od najpomembnejših ta, da je filozofija hermenevtika. Ta trditev se nanaša na radikalno zamenjavo filozofske paradigme. Pravzaprav je eden glavnih dosežkov BČ artikulacija osnovnih značilnosti hermenevtične filozofske paradigme, ki je imela daljnosežne posledice za filozofijo 20. stoletja (H.-G. Gadamer, K.-O. Apel, J. Habermas, P. Ricoeur etc.). Za Heideggerja hermenevtika ni samo metoda interpretacije besedil,

¹⁷ Za podrobnejšo obravnavo diskusije med individualisti in eksternalisti prim. Žalec 1999.

¹⁸ Besedo *hermenevtika* uporabljam v malce širšem pomenu, kot je to morda pri nas v navadi in med hermenevtike uvrščam poleg Heideggerja, Gadamerja ... tudi filozofe kot so Ludwig Wittgenstin, Donald Davidson in Charles Taylor.

ampak način razumevanja človeških bitij samih. Hermenevtična paradigma je prinesla novo spoznanje o tem, kaj je specifično človeško: biti človek na temeljni ravni pomeni biti bitje, ki interpretira samo sebe. Ravno zato, ker smo ljudje skoz in skoz interpretacija je hermenevtični model najboljši način za razumevanje človeka. Ta sprememba perspektive pomeni glavni prelom s tradicionalno filozofijo, kajti slednja je poskušala razumeti vse človeško doživljanje po modelu zaznavanja fizičnih predmetov. Heidegger v BČ poda temeljito kritiko tradicionalnega filozofskega modela, ki je bil subjekt-objekt model. Ta kritika ima namen dokazati superiornost hermenevtične paradigme in potemtakem utemeljenost oz. potrebnost spremembe paradigme. Da bi utemeljil spremembo mora Heidegger pokazati, da je mogoče s hermenevtičnim modelom pojasniti vso človeško doživljanje, tudi zaznavanje in empirično spoznavanje predmetov, se pravi tudi doživljanje, ki je temelj subjekt-objekt modela, medtem ko obratno ni mogoče. Heidegger je v BČ podal dva temeljna očitka subjekt-objekt modelu (ki ga literatura imenuje tudi mentalistični model). Prvič: s tem, da poskuša pojasniti človeško doživljanje s pomočjo pojmov, ki so uporabni za fizične predmete, tradicionalna filozofija podaja popolnoma popačeno podobo o človeški identiteti. Heidegger zato poskuša oblikovati alternativni, hermenevtični model, ki omogoča razumeti, da je človek bitje, ki interpretira samega sebe in v luči katerega se napake tradicionalne filozofije pokažejo kot posledica tega, kakšno bitje je človek. Drugič: z osredotočenjem na zaznavanje kot zasebno doživljanje izoliranega subjekta je tradicionalna filozofija pravzaprav primer metodološkega individualizma, ki pa vodi v izkrivljeno podobo odnosa med človekom in njegovim doživljanjem in svetom. Heidegger je zato izoblikoval alternativni hermenevtični model, ki omogoča razumevanje človeka kot bitja, ki prebiva v simbolno strukturiranem svetu, v katerem je vse, s čimer se srečuje že razumljeno kot to ali ono. Svet je razumljen kot holistično strukturirana mreža pomenjanja. Zato je model razumevanja besedila ustreznejši model razumevanja človeškega doživljanja v svetu kot subjekt-objekt model in je pojasnitev zaznavanja, vednosti, resnice itd., ki ga omogoča hermenevtični model boljša od tiste, ki jo lahko priskrbi mentalistična paradigma. (Prim. Lafont 2005)

Osrednje značilnosti hermenevtičnega pristopa so neinstrumentalistično pojmovanje jezika, ki ni zgolj sredstvo ali orodje, ampak določa naše doživljanje oz. dojemanje, pomen interpretacije in holizem (vzajemna sovisnost momentov doživljajsko-miselnega obzorja).

Ko opazujemo razliko med naravoslovjem in humanistiko lahko opazimo, da so naravoslovne in matematične teorije splošno sprejete, kar pa ne moremo reči v enaki meri za humanistične in družboslovne poglede. To dejstvo je razložljivo s quineovsko teorijo znanja, ki ima tele značilnosti: jezikovnost in

“stavčnost” misli, jezik in teorije kot orodje (pragmatizem glede jezika in teorij), epistemološki in pomenski holizem, razlikovanje med stopnjo osrednjosti, ki jo imajo stavki v teoriji, koherentnost, empirična poddeterminiranost znanstvenih teorij, sprejemanje opazovalnih stavkov (empirična vsebina teorije), zavračanje absolutne razlike analitični stavki *versus* sintetični stavki. Kaj pa so quineovski opazovalni stavki? Wittgensteinovsko lahko rečemo takole: to so tisti stavki, ki jih je težko ali praktično nemogoče zavrni, če hočemo, da je naša jezikovna igra koherentna. To pomeni, da so opazovalni stavki zelo osrednji stavki teorij, taki, ki jih je težko opustiti, če se nočemo odpovedati zadevni teoriji, če hočemo ohraniti koherentno teorijo. Formalne in matematične resnice so prav tako osrednji stavki teorij. Pri naravoslovnih teorijah obstaja zadostna množica opazovalnih stavkov, da lahko izločimo veliko teorij kot neustrezne. V primeru humanistike pa ni take zadostne množice opazovalnih stavkov.¹⁹ Vsekakor je pomembno merilo koherentnost teorije. Vendar pa to ne izključuje določene korespondence.

Korespondenčno merilo za sprejemljivost teorije je skladnost s popolno “teorijo”, ki jo lahko ima le vsevedno in spoznavno popolno bitje, to je Bog. Ni nobene druge zunanje stvarnosti, ki bi bila merilo naše teorije in o kateri bi lahko mi smiselno govorili. To stališče pa se seveda sooča še s problem nesomernosti, zato lahko pravilneje rečemo: bolj smo podobni Bogu, boljše teorije imamo. “Izraz” teorija tu ni omejen zgolj na neke znanstvene teorije, ampak a naš pogled na svet: Ker pa je naš pogled vedno že pojmovno in jezikovno obložen, lahko govorimo o teoriji. Lahko pa bi govorili tudi o razumevanju ali interpretaciji. In bi se izrazili takole: bolj smo podobni Bogu, boljše je naše razumevanje, ali če hočete, bolj resnično bo naše razumevanje. Mera resničnosti razumevanja ni skladnost z neko izven pojmovno in izven jezikovno realnostjo, ampak stopnja podobnosti “nosilca” teorije ali razumevanja z Bogom. Merilo resnice je popolna oseba. Za ateiste ali agnostika ostaja merilo resničnosti razumevanja koherenca, za (krščanskega) teista pa je upoštevanje koherence merilo v sledenju bogopodobnosti. Bog nam, po krščanski veri, z razodeto besedo in z Jezusom Kristusom pomaga, da bi mu bili lahko čim bolj podobni, da bi potemtakem lahko čim bolj živeli v resnici. V tem smislu nas samo bogopodobnost lahko reši, kajti samo resnica nas odrešuje (prim. Jn 8, 32). Taka teorija ohrani pomembna dognanja hermenevtike in drugih holistično-jezikovnih-koherentnih teorij znanja po eni strani, obenem pa je krščansko oz. teistično sprejemljiva, saj ohrani pomen Boga kot merila resnice in kot glavne paradigme sploh. Obenem vsebuje tudi

¹⁹ O Quinovi teoriji spoznanja in (filozofiji) znanosti (in v tem kontekstu o znanstveni teoriji, stavkih teorije, opazovalnih stavkih ipd.) sem pisal v Žalec 1995 in 2001.

že motivacijo za iskanje resnice oz. resnicoljubnost, kar za koherenco samo, kot tako, ne moremo trditi.

::7.2. Veber v luči hermenevtičnega modela

Kako se nam v tej luči kaže Veber? Veber je šel po drugi poti, ki ni bila hermenevtično-koherenčno-jezikovno-holistična, ampak je bila predmetno predstavna, (re)prezentacijska, tudi v zadnji fazi, ko se je ukvarjal s teorijo doživljanja stvarnosti in na njej temelječo teorijo stvarnosti. Nikoli ni razvil izrecne teorije resnice, čeprav je na začetku sprejemal identiteno teorijo resnice²⁰, kasneje pa se mu je vse skupaj izteklo v dualistično teorijo pojavov in stvarnosti, tako da ni bilo povsem jasno, kakšna je pravzaprav njegova teorija resnice.

Razumevanje je po Heideggerju holistična projekcija konteksta, v katerem posamezne možnosti šele postanejo umljive. Veliko tega, kar razumemo, tako ostane v veliki meri implicitno, neeksplicitno. Vendar Heidegger ni menil, da razumevanje nikoli ni tematiziranje (nameravanje in odločanje). Njegova poanta je prej to, da so bolj reflektivne dejavnosti kot so razlaganje, nameravanje ali odločanje mogoče, utemeljene, fundirane šele na podlagi, na obsežnejšem ozadju, *backgroundu* reči, ki jih nikoli ni mogoče eksplicitno tematizirati, četudi vendarle so del razumevanja in potemtakem del konkretnih možnosti. Pri Heideggerju je potemtakem temeljna raven raven neizrecnega, neeksplicitnega razumevanja, spretnosti in "znanja kako", na kateri pa potem temelji (morebitna) plast izrecnega razumevanja, refleksije, "znanja da" ipd. (Prim. Hoy 2006)

Heidegger je razločeval tri pojmovanja človeka: 1. kot priročno bivajoče (vsakdanjik); 2. kot prisotno bivajoče (tradicionalna filozofija); 3. kot eksistenca (Heideggerjeva hermenevtika). Vebrov pristop je bil vendarle bolj ali manj usmerjen predvsem na drugo razumevanje, morda tudi deloma na prvo, na tretjega pa skoraj ne.

Po Heideggerju najprej stvari poimenujemo, potem jih vidimo (prim. Lafont, n. d.). To pomeni: najprej se naučimo praktično nanašati na stvari, osvojimo spretnost nanašanja na stvari, znanje kako nanašanja na stvari, šele potem pa jih lahko teoretsko motrimo. Najprej so stvari priročne, šele potem so lahko tudi prisotne. Heideggerjeva teza o primarnosti vsakdanje praktične obravnave pred teoretsko je vpisana v samo osnovo njegovega hermenevtičnega modela, v obravnavo jezika in pomenjanja.

Ljudje morajo najprej nekako zapopasti pogoje uporabe izrazov, skoz to uporabo pa tudi identificirajo bivajoča. Stvari niso najprej zaznane neodvisno

²⁰ Za pojasnitev (pojma) identitetne teorije resnice prim. Ule 2004.

od uporabe jezika, jezikovne prakse, potem pa jih poimenujemo, ampak jih spoznavamo, razumevamo skozi uporabo jezika. Jezik ni orodje za poimenovanje neodvisno od jezika spoznanih stvari, ampak skozi jezikovno prakso (ki ima spretnostni moment), spoznavamo oz. razumevamo stvari.

Iz zgoraj povedanega (o pomenu jezikovne prakse) izhaja, da ne predhaja zaznavanje razumevanju, ampak razumevanje zaznavanju, da je razumevanje podlaga zaznavanju. Torej ni nobenega pojmovno (in potemtakem teoretsko ali interpretativno) neobloženega zaznavanja, nobenega zaznavanja brez razumevanja oz. interpretiranja. Tako neobloženo zaznavanje je zgolj mit (Sellars govori o mitu danega (ang. *myth of the given*)).

Na tej točki lahko spet opozorim na en vidik, ki kaže na to, da je Veber pripadal ontični²¹ in subjekt-predmet paradigmi, ne pa hermenevtični. Veber se pravzaprav ne ukvarja z neizrecnim razumevanjem, znanjem kako, spretnostmi, pa tudi krepostmi ne. Tudi kadar se ukvarja z (genetično) psihologijo, ostaja na ontični ravni opisovanja in podajanja logičnih (utemeljenost, fundiranost) ter vzročnih odnosov. Karkoli že obravnava, k temu pristopa kot k predmetu, v katerem potem odkriva logične in vzročne odnose med njegovimi deli. Ostaja zvest brentanovskemu pristopu, ki je ontičen in naturalističen (ne pa ontološki in hermenevtičen), po katerem je psihologija temeljna filozofska panoga, zgled, paradigma filozofske obravnave pa je kemijski pristop (prim. npr. Brentanovo delo *Deskriptive Psychologie*, tudi Žalec 1998), ki opisuje, analizira ter ugotavlja logične in vzročne povezave med prvinami področja oz. predmeta obravnave. Zato se ni čuditi, da tudi v Vebrovi etiki naletimo sicer na obravnavo vrednot in načel, o obravnavi kreposti pa ni ne duha ne sluha. To je lahko tudi posledica dejstva, da s Veber z zgodovino filozofije ni pretirano ukvarjal in je bil pravzaprav tipičen pripadnik moderne filozofske paradigme (ki je zapostavila kreposti, prim. MacIntyre 2000; Žalec 2005a in 2010), predmoderno ali postmoderno mišljenje pa je pri njem odsotno.

Menim, da je to, da se Veber ni obrnil v hermenevtično-quinovsko smer največja pomanjkljivost njegove teorije, ki omogoča potem le dve poti: ali neke vrste sholastiko ali pa tak ali drugačen pozitivizem, naturalizem, historizem. Veber, ki ni mogel biti pozitivist in ki mu je bil historizem tuj je potemtakem pristal bolj ali manj blizu sholastiki. Zato je bil lahko notranje blizu tistim, ki jim je bila (neo)sholastika blizu. Zato se ni čuditi, da so mu na koncu tako ali

²¹ O razliki med ontičnim in ontološkim pri Heideggerju sem pisal v Žalec 2011c, str. 73. Heidegger je menil, da je tradicija spregledala pomen sveta oz. pomen človekove biti-v-svetu za razumevanje človeka. Človek tako npr. ni subjekt, katerega misli so lahko neodvisne od sveta, ampak je naše bistvo in naše bivanje neločljivo povezano s svetom, v katerem smo. Poleg tega sveta ne moremo reducirati samo na skupek stvari, ki so med seboj vzročno povezane. (Prim. Žalec 2011c, 73-74). O Heideggerjevem razumevanju biti-v-svetu in načinih odnosa tu-bitu s svetom oz. njene odprtosti zanj sem poleg omenjenega članka obširneje pisal v Žalec 2010.

drugače ostali zvesti ravno tisti, ki jim je bila (neo)sholastika vendarle blizu (tu mislim na Trstenjaka in Bartlja), ki sta od vseh (preživelih) učencev edina do konca ostala Vebru zvesta in ga do konca jemala kot filozofsko relevantnega na ačasovni ravni, ne samo kot pomembno zgodovinsko osebnosti v (pretekli) slovenski filozofiji. Drugi, ki ga tako jemljejo, so analitični naturalistični filozofi (Potrč). Po drugi strani pa je ravno zaradi take usmeritve Veber ostal nekako na Brentanovski stopnji, nekje pa še na predbrentanovski in tako postal filozof, ki ni bil več toliko zanimiv z gledišča osrednjih trendov sodobne (evropske) filozofije. Kajti tisto, kar ravno zaznamuje specifičnost in novost filozofije 20. st. je odkritje in uveljavitev hermenevtične paradigme kot ustreznega filozofskega modela. Holistično-hermenevtične-jezikovne filozofske teorije so okoljske, kar je dobra motivacija in podlaga za gojenje solidarnostne oz. dialoške, in ne individualistične oz. atomistične filozofije. Veber po mojem mnenju vendarle ni bil eksterenalist in tudi njegov personalizem ni odnosi in zato njegova filozofija ne nudi zadostne intelektualne osnove za etiko ljubezni, ki jo je sicer zagovarjal. Neupoštevanje spoznanj hermenevtične filozofije je tudi osrednja pomanjkljivost Bartljevega mišljenja.

::8. SKLEP

Pričujoči članek sestavlja več razdelkov. V uvodu sem podal nekaj splošnih sodb o pomenu Vebrovega dela. France Veber je prvi filozof na evropski ravni, ki je pisal v slovenščini in utemeljitelj slovenske filozofije. Zaradi njegovega prihoda v Ljubljano se je od 1920. leta naprej v Sloveniji na vrhunskem in univerzitetnem nivoju gojila fenomenologija (v obliki predmetne teorije). V nadaljevanju sem primerjalno obravnaval Vebrovo filozofijo na več oseh: Veber in filozofija globinskega (raz)uma, Vebrov personalizem, Veber kot eksterenalist in Veber v luči hermenevtične paradigme.

Vsekakor lahko rečemo, da Vebrova teorija zadevanja stvarnosti nudi podlago za razvoj filozofije globinskega (raz)uma. To je s svojim delom ilustriral Vebrov najzvestejši učenec Ludvik Bartelj, pa tudi že prej (že pred Vebrovim obratom (ok. 1925)), je Veber zadeval na vprašanje presežnosti, transcendence oz. istinitosti, faktičnosti, stvarnosti kot na temeljni in ključni problem (npr. v delih *Sistem filozofije*, *Znanost in vera*, *Problemi sodobne filozofije*, *Estetika*). Ta problem je bil pravzaprav motor razvoja njegove filozofije (prim. Žalec 2002e, predvsem pog. "Razvoj Vebrove spoznavne teorije", Žalec 2004a).

Veber je bil podstatni personalist, ne pa odnosi in to je bistvena značilnost, ki ga ločuje od najbolj znanih svetovnih personalistov v našem prostoru (Buber, Mounier, tudi Berdjajev). Večina slovenskih odnosno personalistično

usmerjenih personalistov se z Vebrom ni pretirano ukvarjala.²² Zgovorno je dejstvo, da Kocbek, ko je nekoč našteval velike osebnosti, ki so se rodile v okolici njegovega rodnega kraja, Vebra sploh ne omeni (prim. Inkret 2011).

Teza o Vebru kot eksternalistu se mi zdi vprašljiva, še toliko bolj, ker je pripadal subjekt-objekt paradigmi. Vsekakor pa je združljivost krščanskega teizma in splošnega eksternalizma (ki velja tudi za Božji Um) močno vprašljiva.

Na koncu ugotavljam, da se Veber ni zavedal pomena hermenevitične paradigme in je ostal znotraj brentanovske subjekt-objekt (mentalistične) paradigme, kar imam za največjo pomanjkljivost njegove misli in pristopa ter pomeni izgubo stika s sodobnimi evropskimi filozofskimi spoznanji in trendi. Isto velja za Ludvika Bartlja.²³

²² To velja za večino, nikakor pa ne za vse. Ena od izjem je morda Anton Trstenjak, vsekakor pa v tem pogledu velja omeniti še Janeza Juhanta. Tudi sam zagovarjam stališče odnosnega personalizma, ki predstavlja samo središče mojega pogleda. Prim. npr. mojo knjigo *Človek, morala in umetnost: uvod v filozofsko antropologijo in etiko* (2010).

²³ Poleg tega niti pri Vebru niti pri Bartlju ni kake evidence, da bi bila podrobneje seznanjena z dosežki moderne logike in na njej temelječe filozofije, tako da tudi po tej poti ni bilo mogoče, da bi se pridružila sodobnejšim tokovom v filozofiji.

::LITERATURA

Kratice pri navajanju Bartljevih del

Zadnji temelj realnega izkustvenega sveta je Bog (ZT),
 Človek-svet-Bog (ČSB),
Globinski razum in prastvarnost I, II (GRPS I, II),
Globinski razum in stvarnost I, II (GRS I, II),
Globinska psihologija religije I, II (GRPI, II),
Ontologika - analitika in kritika (OL),
Ontofilozofija (PF),
Psihologija kulture in civilizacije (PKC).

“International Philosophical Symposium: The European Context of Slovenian Philosophy – France Veber (1890-1975)”: V: *Anthropos*, 2005, let. 37, št. 1-4. Blok člankov v angleščini, nemščini in slovenščini na podlagi prispevkov z omenjenega simpozija (Sajama, Salice, Potrč, Ule, Komel, Markič, Žalec, Juhant, Pihlar, Strahovnik).

Anžin, Jurij. 2003. *Vebrovi Idejni temelji slovanskega agrarizma in njihova recepcija*. Diplomsko delo (mentor B. Žalec). Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, oddelek za filozofijo.

Bartelj, L. 1960. Primerjava Kristusovega in Mohamedovega nauka (magistrska naloga).

Bartelj, L. 1967. *Zadnji temelj realnega izkustvenega sveta je Bog. Predmetna teorija razširi svoje področje na istinite, realne predmete izkustvenega sveta*. Ljubljana: samozaložba.

Bartelj, L. 1970a. “Osemdesetletnica dr. Franceta Vebra. In honorem dr. Francisci Veber octogenarii.” V: *Bogoslovni vestnik* 30, št. 3-4, str. 255-261.

Bartelj, L. 1970b. *Človek-svet-Bog*. Ljubljana: samozaložba.

Bartelj, L. 1972a. *Letzter Grund der realen erfahrungsmaessigen Welt ist Gott. Dela dr. Franceta Vebra, prikazi in ocene njegovih del ter razprave o njegovi filozofiji*. Ljubljana: samozaložba.

Bartelj, L. 1972b. “Vom Gegenstand zum Sein. Von Meinong zu Weber. In honorem Francisci Weber, octogenarii. München: Verlag Dr. Rudolf Trofenik”. V: *Bogoslovni vestnik* 33, št. 4, str. 357-358.

Bartelj, L. 1983a. *Globinski razum in prastvarnost*. Ljubljana: samozaložba.

Bartelj, L. 1983b. *Globinski razum in stvarnost*. Ljubljana: samozaložba.

Bartelj, L. 1987. *Ontologika - analitika in kritika*. Ljubljana: samozaložba.

Bartelj, L. 1992. *Globinska psihologija religije* (v dveh zvezkih). Ljubljana: samozaložba.

Bartelj, L. 1994. *Ontofilozofija*. Ljubljana: samozaložba.

Bartelj, L. 1995a. “Ali more biti med globinskim razumom in njegovim spoznanjem ter perifernim razumom protislovje?” V: *Tretji dan* 24, str. 20.

Bartelj, L. 1995b. “Globinski razum, periferni razum in domišljija”, *Tretji dan* 24, str. 23-24.

Bartelj, L. 1997. *Psihologija kulture in civilizacije*. Ljubljana: samozaložba.

Bartelj, L. 2003. *Kaj je človek*. Ljubljana: samozaložba.

Baumgartner, W. 1992. “Franz Brentano, a Philosopher of the Past and with a Future”. *Acta Analytica* 8, str. 43-50.

Bengtsson, J. O. 2006. *The Worldview of Personalism: Origins and Early Development*, Oxford: Oxford University Press.

Bojc, E. 1970. “Dve knjigi Ludvika Bartlja”. V: *Nova pot*, št. 10-12, str. 458-478.

Brentano, F. 1982. *Deskriptive Psychologie*. Hamburg: Felix Meiner.

Dolgov, Nenad. 2004. *Vebrov “Uvod v filozofijo” in njegova recepcija*. Diplomsko delo (mentor B. Žalec). Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, oddelek za filozofijo.

Findlay, J. N. 1963. *Theory of Objects and Values*. London: Oxford University Press.

Forbici, Goran. 2002. *Vebrova Knjiga o Bogu in njena recepcija*. Diplomsko delo (mentor B. Žalec). Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, oddelek za filozofijo.

- Gombocz, W. 2004.** "Filozof Ludvik Bartelj je učakal 7. avgusta 2003 devetdeset let – priznanje in voščilo ...". Prev. V. Ošlak. V Ošlak, str. 70-72.
- Gombocz, W. L. 1987.** "Franz Weber (1890-1975). Ein Vorwort zu zwei Veröffentlichungen aus seinem Nachlass". *Conceptus* 53/54, pp. 67-74.
- Grossmann, R. 1974.** *Meinong*. London and Boston: Routledge and Kegan Paul.
- Hlebs, J. 1997.** *Christliche Philosophie der Slowenen*. Klagenfurt, Ljubljana, Wien: Hermagoras/Mohorjeva.
- Howell, R. 2011.** "The sceptic, the content externalist, and the theist." V: *International Journal for Philosophy of Religion*, zv. 69, št. 3, str. 173-180.
- Hoy, D. C. 2006.** "Heidegger and the hermeneutic turn", v *The Cambridge Companion to Heidegger* (ur. Ch. B. Guignon). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hribar, T. 1990.** *O svetem na Slovenskem*. Maribor: Obzorja.
- Hribar, T. 1993.** "Veber in Ušeničnik: njuno razmerje med obema vojnama". V: Dolinar, F. M. in drugi (ur.), *Cerkev, kultura in politika 1890 – 1941: simpozij 1992*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Inkret, A. 2011.** *In stoletje bo zardelo: Kocbek, življenje in delo*. Ljubljana: Modrijan.
- Janžekovič, J. 1977.** *Domoljubni spisi, Vebrova filozofija. Izbrani spisi, vol. II*. Celje: Mohorjeva družba.
- Janžekovič, J. 1981.** *Filozofski leksikon*. Celje: Mohorjeva družba.
- Jerman, F. 1987.** *Slovenska modroslovna pamet*. Ljubljana: Prešernova založba.
- Juhant, J. 1980.** "Ideje slovenskih filozofov (2)". *Bogoslovni vestnik*, 4, str. 458-469.
- Juhant, J. 2005.** "Veber's Ethik in dem System der Wissenschaft". V: *Anthropos* 2005, 1-4, str. 81-94.
- Juhant, J. 2010.** "France Veber (1890-1975) – Iskalec, filozof in kristjan". V: isti, *Idejni spopad II: katoličani in revolucija*. Ljubljana: Teološka fakulteta, str. 145-160.
- Juvančič Mehle, A. 1998.** *Meinongova knjižnica v Ljubljani/Die Meinong-Bibliothek in Ljubljana*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Komar, Milan. 2002.** *Red in misterij* (prev. M. Debevec Simčič in Z. Simčič). Ljubljana: Študentska založba, zbirka Claritas.
- Kalan, V. 2010.** "Epizode filozofije v Ljubljani". V: *Ampak*, let. 11, št. 7-8, str. 40-43.
- Komel, D. 2004.** "Zur Entwicklung der Phänomenologie in Slowenien." V: Komel (ur.), str. 7-21.
- Komel, D. (ur.) 2004.** *Kunst und Sein. Beiträge zur Phänomenologischen Ästhetik und Aletheiologie*. Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Kos, J. 1996.** *Duhovna zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Kovačič Peršin, P. (ur.) 1998.** *Personalizem in odmevi na Slovenskem*. Ljubljana: Društvo 2000.
- Lafont, C. 2005.** "Hermeneutics", v H. L. Dreyfus. & Mark A. Wrathall, *A Companion to Heidegger*, Wiley-Blackwell.
- Macintyre, A. 2000.** (Revidirana izdaja s pripisom. Prva izdaja 1981.) *After Virtue: A Study in Moral Theory*. London: Duckworth.
- Marini, E. Uomo, dovere, etica nella filosofia di France Veber (1890-1975)**. Tesa in filosofia del diritto. Università degli studi Milano, Facoltà di Giuriprudenza. Študijsko leto 2008-2009.
- Meinong, A. 1906.** *Über die Erfahrungsgrundlagen unseres Wissens*. Berlin: Springer.
- Meinong, A. 1968 (1917).** "Über emotionala Präsentation". V: Meinong, *Abhandlungen zur Werttheorie* (ed. by R. Kindinger). Gesamtausgabe, Band III (ur. R. Haller and R. Kindinger). Graz: Akademische Druck – u. Verlagsanstalt, str. 283-476.
- Meinong, A. 1978 (1921).** "Selbstdarstellung". V: A. Meinong, *Selbstdarstellung/Vermischte Schriften. Gesamtausgabe vol. VII* (R. Haller ed.). Graz: Akademische Druck-u. Verlagsanstalt, str. 1-62.
- Ošljaj, B. 2000.** "Vebrov nauk o človeku v luči Schelerjeve antropologije." *Anthropos*, 3-4, str. 27-36.
- Ošljaj, V. (ur.) 2004.** *Ludvik Bartelj: zamolčani filozof iz Slovenije. Zbornik ob simpoziju*. Klagenfurt/Celovec: Katoliška akcija.
- Pandžić, V. fra K., O. F. M. 1942.** "Problem istine u filozofiji Martina Heideggerja". Doktorska disertacija sprejeta 22. januarja 1942 na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

- Pihlar, T. 1996.** "Von der Gegenstandstheorie zur Ontophilosophie. Ludvik Bartelj, ein Schüler France Vebers". V: *Nachrichten [von] Forschungsstelle und Dokumentationszentrum für Österreichische Philosophie* 7, str. 21-39.
- Pihlar, T. 2009.** "Vebrova pot k transcendenci". V: Veber, str. 192-215.
- Pirjevec, D. 1989.** *Estetska misel Franceta Vebra*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Potrč, M. 1989.** "Veber's internalism and externalism". *Acta Analytica*, št. 4, str. 51-64.
- Potrč, M. 1995.** *Pojavi in psihologija (Fenomenološki spisi)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Potrč, M. 1998/1999.** "Brentano and Veber". *Brentano Studien*, 8, str. 193-209.
- Potrč, M. 1999.** "Veber's sensations as incomplete objects". V: W. Löffler in E. Runggaldier, *Vielfalt und Konvergenz der Philosophie*, Wien: Hölder-Pichler-Tempsky, str. 274-277.
- Potrč, M. 2001.** "France Veber (1890-1975)". V: L. Albertazzi, D. Jacqueline, R. Poli (ur.), *The School of Alexius Meinong*. Aldershot; Burlington (USA): Ashgate (Western Philosophy Series), str. 209-224.
- Potrč, M. 2004.** *Dinamična filozofija*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Sajama, S. in Kampainen, M. 1987.** *A Historical Introduction to Phenomenology*, London: Croom Helm.
- Sajama, S., Kampainen, M., Vihjanen, S. 1994.** *Misel in smisel. Uvod v fenomenologijo*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Samec, D. 1999.** "France Veber, človek in znanstvenik, plodoviti mislec tudi za današnjo rabo". V: Čas, B. (ur.), *Kamniški sociološki zbornik*, Kamnik: Šolski center Rudolf Meister, pp. 75-92. Vsebuje skoraj popolno Vebrovo bibliografijo.
- Scheler, M. 1998.** Položaj človeka v kozmosu (prev. B. Ošljaj). Ljubljana: Nova revija.
- Simonič, Nina. 2002.** *Vebrova Znanost in vera in njena recepcija*. Diplomsko delo (mentor B. Žalec). Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, oddelek za filozofijo.
- Sorokin, P. A. 1924.** *Ideologija agrarizma*. Zagreb.
- Strahovnik, V. 2001.** "O Vebrovem pojmovanju dveh tipov socialnosti: cerkveno občestvo kot vrhovna oblika človeške socialnosti." *Tretji dan*, 11, str. 85 – 93.
- Strahovnik, V. 2005.** "Veber's Ethics". V: *Anthropos*, let. 37, št. 1-4, str. 105-116.
- Sweet, D. 1993.** "The Gestalt Controversy: The Development of Objects of Higher Order in Meinong's Ontology." *Philosophy and Phenomenological Research*, 3, str. 553-575.
- Trofenik, R. 1972.** "Franz Weber – Begründer der modernen Philosophie bei den Slowenen". V: A. Trstenjak (ur.), *Vom Gegenstand zum Sein*, str. 139-152.
- Trstenjak, A. 1939.** "Ein neuer Weg zur Seinphilosophie". *Divus Thomas*, 17, str. 327-359.
- Trstenjak, A. (ur.). 1972.** *Vom Gegenstand zum Sein*. München: Trofenik.
- Trstenjak, A. 1954.** "Von der Gegenstandstheorie zum Existentialismus". *Archiv für Philosophie*, 7, str. 244-278.
- Trstenjak, A. 1972.** "Franz Webers philosophisches Gedankengut im Umriss". V: Trstenjak (ur.), str. 15-68.
- Trstenjak, A. 1982.** "Veber France". V: *Slovenski biografski leksikon*, Ljubljana: SAZU, str. 374-378.
- Trstenjak, A. 1996a.** *Izbrana dela Antona Trstenjaka 2. Zgodovina filozofije*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Trstenjak, A. 1996b.** *Izbrana dela Antona Trstenjaka 3. Filozofski spisi I*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Ule, A. 2004.** Dosegljivosr resnice. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Urbančič, I. 1989.** Spremnna beseda: vprašanje estetike. V Pirjevec, str. 293-314.
- Ušeničnik, A. 1941.** *IZBRANI SPISI. X. ZVEZEK*. Ljubljana: Ljudska knjigarna.
- Veber, F. 1921a.** *Sistem filozofije. Prva knjiga. O bistvu predmeta*. Ljubljana: Ig. Pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.
- Veber, F. 1921b.** *Uvod v filozofijo*. Ljubljana: Tiskovna zadruga.
- Veber, F. 1923a.** *Znanost in vera*. Ljubljana: Tiskovna zadruga.
- Veber, F. 1923b.** *Problemi sodobne filozofije*. Ljubljana: Zvezna tiskarna in knjigarna.
- Veber, F. 1923c.** *Etika*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Veber, F. 1924a.** *Očrt psihologije*. Ljubljana: Zvezna tiskarna in knjigarna.

- Veber, F. 1924b.** *Analitična psihologija. Prvi poizkus sistematične geometrije duha.* Ljubljana: Kleinmayer in Bamberg.
- Veber, F. 1925.** [reprint 1985, Ljubljana: Slovenska matica] *Estetika.* Ljubljana: Zvezna tiskarna in knjigarna.
- Veber, F. 1927.** *Idejni temelji slovanskega agrarizma. Programatična socialna študija.* Ljubljana: Kmetijska tiskovna zadruga.
- Veber, F. 1928.** "Problem predstavnosti produkcije", *Razprave ZDHV*, 4, str. 139-253.
- Veber, F. 1928a.** "Emocionalna struktura osebnosti". *Ljubljanski zvon*, 7, pp. 387-400.
- Veber, F. 1930.** *Filozofija. Načelni nauk o človeku in njegovem mestu v stvarstvu.* Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna. Reprint 2000, Ljubljana: Študentska založba.
- Veber, F. 1931.** *Sv. Avguštin. Osnovne filozofske misli sv. Avguština. Poskus kulturno zgodovinske apoloģije novega živiljenjskega idealizma in svetovnega optimizma.* Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
- Veber, F. 1934.** *Knjiga o Bogu.* Celje: Mohorjeva družba.
- Veber, F. 1938.** *Nacionalizem in krščanstvo. Kulturna pisma Slovincem.* Ljubljana: Ivo Peršuh.
- Veber, F. 1939.** *Vprašanje stvarnosti. Dejstva in analize.* Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani.
- Veber, F. 1943.** "Nova disertacija iz filozofije. Dr. phil Pandžić P. Kruno: Problem istine u filozofiji Martina Heideggera (Doktorska disertacija), Ljubljana 1942 xxxi, str. 84." *Slovenec*, 19. januar.
- Veber, F. 1979.** *Zadružna misel. Izbor člankov in razprav.* Buenos Aires: Cooperativa de Credito S.L.O.G.A. LTDA.
- Veber, F. 2009.** *Znanost in vera: vedoslovna študija* (prvi ponatis). Ljubljana: Slovenska matica.
- Weber, F. 1987.** "Empfindungsgrundlagen der Gegenstandstheorie". *Conceptus. Zeitschrift für Philosophie*, 53/54, str. 75-87.
- Weber, F. 1987.** "Gefühl und Wert". *Conceptus. Zeitschrift für Philosophie*, 53/54, str. 89-101.
- Weber, F. 2004.** *Die Natur des Sollens ...*. Graz: Artikel VII-Kulturverein für Steiermark/ Bad Radkersburg: Pavelhaus/Pavlova hiša. First print of Veber's Graz dissertation. Veber received a Wartinger-Preis (1916) for the first three chapters of his dissertation. He added the fourth chapter later. Veber acquired his doctor's degree in philosophy in the year 1917.
- Žalec, B. 1995.** "Po quinovsko o moralnih vrednotah". V: *Slovenija: vrednote in prihodnost* (J. Videtič in I. Senčar ur.). Ljubljana: ŠOU in Slovenski akademski klub, str. 115-126.
- Žalec, B. 1998.** *Reprezentacije: od pojavov k stvarnosti.* Ljubljana: Študentska založba.
- Žalec, B. 1999.** *Realizem in reprezentacijska teorija duha.* Doktorska disertacija na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Ljubljana: samozaložba.
- Žalec, B. 2000.** "Slovenska filozofska mavrica leta 1930" V: Veber, 2000, str. 245-321.
- Žalec, B. 2001.** "Nedogmatičnost in pragmatizem Quinovega empirizma". V: *Analiza: časopis za kritično misel*, let. 4, št. 5, str. 101-112.
- Žalec, B. 2002a.** "Pomen in vpliv Brentanove misli." V: Žalec, B. (ur.), str. 9-16.
- Žalec, B. 2002b.** "Oris Brentanove ontologije." V: Žalec, B. (ur.), str. 27-51.
- Žalec, B. 2002c.** "Od Brentana do Vebra." V: Žalec, B. (ur.), str. 131-146.
- Žalec, B. 2002č.** "Sladka tlaka smisla". V: Komar, str. 229-255.
- Žalec, B. 2002d.** "Na splošno o Janžekovičevih spisih o Vebrovi filozofiji in o vrednotenju le-te". V: J. Juhant, V. Potočnik (ur.) *Filozof Janez Janžekovič. Mislec in kolesja ideologij*, Ljubljana: Družina/ Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, str. 177-191.
- Žalec, B. 2002e.** *Spisi o Vebru.* Ljubljana: Študentska založba, zbirka Claritas.
- Žalec, B. 2003.** "(A)transcendentnost estetike na Slovenskem: primer Vebra in Kanteta". V: *Analiza*, let. 7, št. 3, str. 120-129.
- Žalec, B. 2004a.** "Veber on Knowledge and Factuality", *Acta Analytica* 33, str. 241-263.
- Žalec, B. 2004b.** "Ludvik Bartelj in neučena vednost". V: Ošlak (ur.), str. 8-23.
- Žalec, B. 2004c.** "Ušeničnik in Veber". V: *Aleš Ušeničnik: čas in ideje: 1868-1952* (ur. M. Ogrin in J. Juhant). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, str. 283-292.

- Žalec, B. 2005a.** *Doseganje dobrega*. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Claritas.
- Žalec, B. 2005b.** "Veber's Philosophy within the Context of the European Thought". V: *Anthropos*, let. 37, št. 1-4, str. 69-80.
- Žalec, B. 2007.** "Temelj in okolje Trstenjakovega filozofiranja: sholastika, fenomenologija, eksistencializem, predmetna teorija in še posebno Vebrova misel". V: Anton Trstenjak: 1906-1996: zbornik razprav s simpozija SAZU ob 100-letnici rojstva in 10-letnici smrti (uredniški odbor Valentin Hribar ... et al.). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, str. 225-246.
- Žalec, B. 2010.** *Človek, morala in umetnost: uvod v filozofsko antropologijo in etiko*. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Žalec, B. 2011a.** "Krepostnost slovenskega kmeta oz. njegov personalizem, agrarizem in zadrugništvo: nekaj filozofije knjigi na pot." V: J. Dežman (ur.), *Le vkup le vkup uboga gmajna: Pregarjanje kmetov in kmečki upori v Sloveniji 1945-1955*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva družba, str. 8-11.
- Žalec, B. 2011b.** *Teme iz zgodovine slovenske filozofije: študijsko gradivo*. Ljubljana: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Žalec, B. (ur.) 2002.** *Intencionalnost in ontologija. Razprave o filozofiji Franza Brentana*. Študentska založba, zbirka Claritas, Ljubljana.
- Žerovnik, Maja. 2005.** *Obravnava konativnega doživljanja v slovenski filozofski tradiciji*. Diplomsko delo (mentor B. Žalec). Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, oddelek za filozofijo.

